

▣ XV AIEJI ▣ **WORLD CONGRESS** ★ **CONGRÈS MONDIAL**

▣ III ESTATAL ▣ **CONGRÉS DE L'EDUCADOR SOCIAL** ★ **CONGRESO DEL EDUCADOR SOCIAL**

BARCELONA - 6-9 JUNY 2001

TAULA RODONA A1 CULTURA –ÈTICA – PRÀCTICA PROFESSIONAL

Gary O. Carman, Ph. D.
Julia Duyckman Andrus Memorial Children's Home
Nova York (Estats Units)

AMB EL SUPORT DE:

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis

*Barcelona,
la ciutat de les persones*
Ajuntament de Barcelona

Socrates

AMB EL PATROCINI DE:

Com que el tema d'aquest congrés s'ha formulat amb el títol "L'ètica i la qualitat en l'acció socioeducativa", i la qüestió que tractarem en aquesta taula rodona ha estat anunciada amb el títol "L'ètica en la pràctica professional", cal que donem als participants unes quantes definicions útils que els serviran per al debat que segueix aquesta exposició formal.

Tot i que no podem argumentar que les definicions presentades a continuació són únicament de domini nord-americà, cal dir que gaudeixen d'un ús habitual entre els professionals als Estats Units.

1. DEFINICIONS

- *Ètica* – Ètica professional, generalment codificada, pel que fa als deures dels professionals en les seves relacions amb l'altra gent, incloent-hi clients, altres professionals i el públic en general, i implica un seguit d'obligacions que acceptem en assumir el paper i l'estatus de professional (Compton i Galloway, 1999).
- *Cultura* – Costums, hàbits, habilitats, tecnologia, arts, valors, ideologia, ciència i conducta religiosa i política de la societat en general, en què viuen els sistemes microindividuals (Barker, 1995, pàg. 87).
- *Valors* – Assumpcions improbables o doctrines de fe. Levy (1973) classifica els valors en diferents categories, en concepcions preferides de la gent, resultats favorits de la gent i instruments de mediació preferits per tractar amb la gent.

La premissa d'aquesta breu ponència serà argumentar que la cultura que constitueix una professió i la porta a desenvolupar una codificació de l'ètica per a la professió, pot crear les condicions per a col·locar-nos en un dilema ètic en l'entorn laboral, quan dues professions amb cultures i codis ètics diferents treballen amb els mateixos individus o grups. Les dues professions que estudiarem en aquesta ponència són el treball social i l'educació especial. Mentre que la professió del treball social canvia d'Amèrica del Nord a Europa, no succeeix pas el mateix amb la professió de l'educador especial. Els educadors especials als Estats Units són professors formats per treballar tant amb minusvàlids com amb superdotats.

Als Estats Units, el concepte europeu d'educador social, en general, no es trasllada a les professions d'ajuda. Tot i algunes temptatives d'introduir la professió d'educador durant els últims quaranta anys (el programa de formació de professorat emprès pel George Peabody College, a l'estat de Tennessee, i la tasca realitzada per Herb Barnes durant el mateix període, en són bons exemples), aquesta professió no ha rebut l'acceptació general de les persones que, tant en càrrecs d'educació superior com de creació de polítiques, tenen cura de l'educació i del tracte de persones amb problemes socioemocionals. Com cal respondre, des d'una perspectiva nord-americana, a les qüestions d'aquesta taula rodona?

He decidit de centrar-me en dues professions, el treball social i l'educació especial, per tal d'emmarcar el meu discurs. Qualsevol experiència i habilitat que hagi pogut adquirir se centra en la feina amb nens inadaptats i amb les seves famílies. Aquesta breu ponència explorarà el rerefons d'aquestes dues professions, que possibilita el desenvolupament i la publicació dels seus codis ètics i normatives, en la mesura que es vinculen a la pràctica amb nens, i a la vegada se submergirà en els problemes que les diferents professions hagin pogut experimentar segons llurs tradicions culturals.

2. L'ASSOCIACIÓ NACIONAL DE TREBALLADORS SOCIALS (NASW)

Les arrels més antigues de les professions socials provenen de la tasca de Jane Addams i de la fundació de Hull House a Chicago. Hull House fou el primer centre social desenvolupat als Estats Units (setembre de 1889). La declaració d'objectius original, la tradició de la qual va ser la base per a la constitució de Hull House, contenia tres propòsits: "(1) proporcionar un centre per fomentar la vida social i cívica; (2) instituir i mantenir iniciatives educatives filantròpiques i (3) millorar les condicions dels districtes industrials de Chicago" (Addams, 1910, pàg. 88) segons s'esmenten a D. Briedland (1990, pàg. 134).

La reforma social s'ha emplaçat al nucli del camp professional des de l'època de Jane Addams. Tot i això, al principi, els valors de la professió s'articulaven en el pla macro, meso i micro (en termes de sistemes, un sistema *micro* es refereix a un individu, el *meso* a qualsevol grup reduït i el *macro* es refereix a sistemes més grans que no pas un grup reduït; Zastrow i Kirst-fishman, 1997). A mesura que la professió anava evolucionant, es produïren certs canvis de valors, una mena de variacions en la manera en què els treballadors socials es veuen a ells mateixos i a la professió. La importància d'aquests valors queda palesa als requisits del Consell d'Educació Social (CSWE), l'organisme competent per a totes les escoles de treball social als Estats Units i el Canadà.

El CSWE determina que entre els principis i valors que cal infondre en tots i cadascun dels plans d'estudis en treball social hem de poder trobar els següents (Shulman, 1999):

- *Valor: servei.* Principi ètic: el principal objectiu del treballador social és ajudar la gent que ho necessita i enfrontar-se als problemes socials.
- *Valor: justícia social.* Principi ètic: els treballadors socials rebaten la injustícia social.

- *Valor: dignitat i vàlua de la persona.* Principi ètic: els treballadors socials respecten la dignitat i la vàlua inherent de la persona.
- *Valor: importància de les relacions humanes.* Principi ètic: els treballadors socials reconeixen la importància central de les relacions humanes.
- *Valor: competència.* Principi ètic: els treballadors socials exerceixen dins els seus àmbits de competència, i desenvolupen i afavoreixen la seva capacitat professional.

A partir de l'estudi de la història de la professió es fa evident que la definició de valors i principis rectors en l'educació universitària i en la preparació dels treballadors socials, requereix posar l'èmfasi en els menys afortunats, els pobres, aquells que la societat ha abandonat. Aquests principis han estat la clau de volta del desenvolupament de la professió. Tant l'èmfasi en les injustícies socials del començament i mitjan segle xx com la perspectiva macro d'un paper adequat per al treballador social professional van anar atraient més gent cap aquest àmbit i el definiren de cara a la població dels Estats Units.

Mentre que en els darrers deu-quinze anys, les oportunitats laborals obertes als treballadors socials han començat a influenciar el contingut dels cursos impartits a les escoles universitàries de treball social, la cultura que va propiciar la professió encara continua influint en els seus valors (vegeu Annex 1).

A la pràctica, la manera en què aquests valors intervenen de vegades en l'educació d'infants inadaptats, en l'àmbit de les escoles públiques als Estats Units, pot implicar dilemes ètics si els treballadors socials i els mestres d'educació especial segueixen la doctrina de la seva professió.

3. CONSELL DE NENS ESPECIALS

El Consell de Nens Especials (CEC) és l'organització professional internacional més gran dedicada a millorar els resultats educatius dels individus amb excepcionalitats i/o superdotats. Tot i que per ser-ne membre no cal ser un professional amb intenció de treballar en escoles o que ja hi treballi, la majoria de membres del CEC pertanyen a un o altre grup.

El CEC fou organitzat per primer cop l'any 1992 (vegeu la pàgina web del CEC) per un grup d'administradors, supervisors i professors d'universitat que participaven en un taller d'estiu sobre educació al Teachers College, Universitat de Colúmbia, Nova York.

En aquell moment, les principals àrees d'excepcionalitat que resultaven ser més interessants per als membres fundadors del CEC eren les minusvalideses

físiques, la sordesa i la ceguesa. Durant les tres dècades següents gairebé no es produí cap canvi en l'àmbit de l'excepcionalitat. El butlletí professional del CEC (*Nens Especials*) se centrava bàsicament en dues qüestions: la millora de la metodologia instructiva i la promulgació de més serveis per a les excepcionalitats esmentades anteriorment.

A partir del període posterior a la Segona Guerra Mundial, el CEC es tornà més actiu en defensar els nens víctimes de minusvalideses que els impediéssin assistir a escoles públiques.

Les dècades dels anys cinquanta, seixanta i setanta van significar per als membres del CEC una era de preocupació pels drets civils de les persones en situacions de minusvalideses, tant que assolí el grau de màxima importància per als professionals de l'educació especial. El centre d'atenció era, a banda de millorar la metodologia instructiva dels professionals en educació especial, advocar en favor d'una legislació que permetés obrir els programes de les escoles públiques a més àrees d'excepcionalitat.

A diferència de la professió de treball social i del seu compromís amb els drets humans, durant la darrera meitat del segle xx, els educadors especials han considerat la millora dels serveis a la infància en termes de drets civils.

La professió, en termes de sistema, contempla el món a través de lents diferents a aquelles que empren els treballadors socials (vegeu els esquemes 1 i 2). La cultura en què treballen els educadors especials se centra bàsicament en microsistemes, és a dir, en estudiants individuals, en els seus punts forts i febles en tant que aprenents, i en el grup del qual l'individu forma part. El professional individual mereix un interès passatger a l'entorn de fora la classe. Tot i que se'ls reconeix certa importància, l'educador especial tendeix a considerar els pares, que suposem que han de situar-se prop dels professors, com si fossin un recurs, més que no pas com un col·laborador en l'educació del nen. Això també pot aplicar-se a tot un seguit d'especialistes que, moltes vegades, són part del sistema en què l'educador/a especial exerceix la seva professió.

L'educador especial opera dins d'allò que Compton i Gallaway (1999, pàg. 30-301) anomenen un *sistema niat*. Amb aquest nom es volen referir a la classe com un sistema que resideix dins el sistema escola, que alhora resideix dins el sistema comunitat, etc. Tot i que en qualsevol professió podria argumentar-se el mateix, la manera de distribuir el poder en el sistema típic de l'educador especial és molt diferent de com es distribueix el poder en el sistema del treballador social, en la mateixa escola (vegeu els esquemes 1 i 2).

Tal com es mostra a l'esquema 3, la formació professional, l'entorn laboral, els valors i els codis ètics de totes dues professions són prou diferents per generar dilemes ètics, ja que en tots dos casos, els professionals es debaten per ajudar els nens que tenen al seu càrrec. El sentit de dilema ètic, tal com l'utilitzem aquí, es refereix al fet que "cadascú s'enfronta a una situació que

requereix l'elecció d'entre uns valors igualment importants" (Netting, Kittner i McMurtz, 1998).

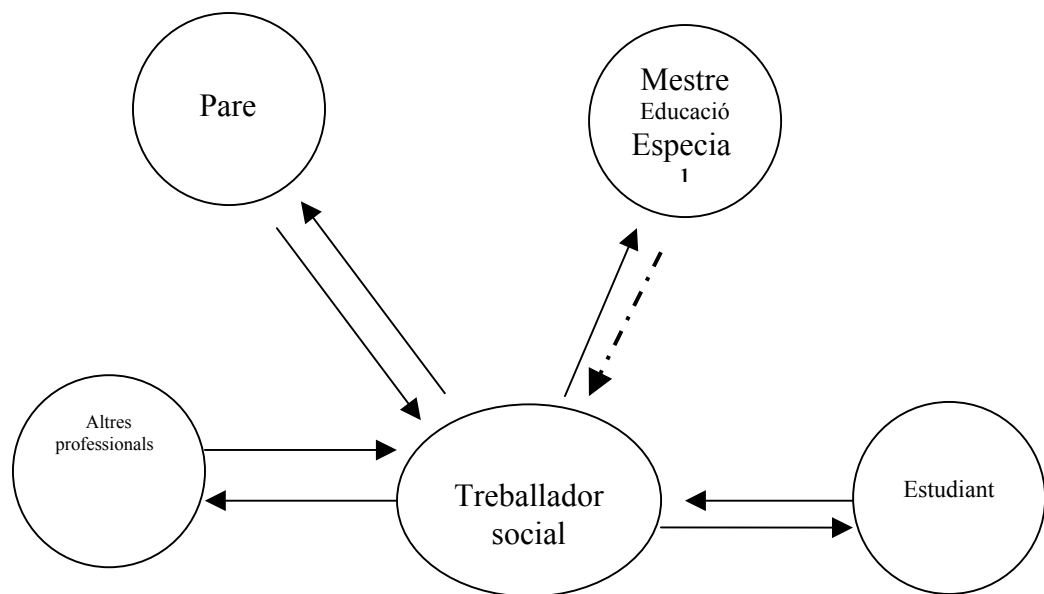
Als Estats Units hi ha una coherència interestatal en la manera en què els educadors especials exerceixen llur professió. Aquesta convergència rep més influència del dret federal (PL 94-142), l'anomenada *Bill of Rights for the Handicapped* (Projecte de llei sobre drets dels minusvàlids), que no pas de les normatives i del codi ètic de la professió. De fet, un dels llibres de capçalera en educació de professorat (Fielstein i Phelps, 2001, capítol 13) desenvolupa el seu debat entorn de l'ètica gairebé íntegrament des d'una perspectiva legal. Al seu llibre de text, tres acadèmics d'universitats destinades a la formació d'educadors especials esmenten a Goodlad (1990), tal com el trobem a Ysseldyke, Algozzine i Thurlow (2000), fent un llistat dels dinou postulats que l'autor creia que modelarien la formació del professorat en el futur. Cap d'aquests dinou postulats fa esment de l'ètica o dels valors.

Tal com veiem a l'esquema 3, les cultures de totes dues professions són prou diferents per garantir l'aparició de dilemes ètics. Què podem fer quan, en la interacció de les dues professions per més profit dels menors, sorgeixin dilemes ètics?

A l'Annex 3 presentem la "Pantalla de principis ètics" de Lowenberg i Dolgoff (1992). Els principis es presenten per ordre d'importància. Els principis que hi ha més amunt tenen prioritats per damunt dels que els van darrere. Els administradors són animats a estudiar, ensenyar i aplicar aquests principis davant de l'aparició de dilemes ètics en la seva pròpia feina i en la vida laboral d'aquells que s'encarreguen de supervisar.

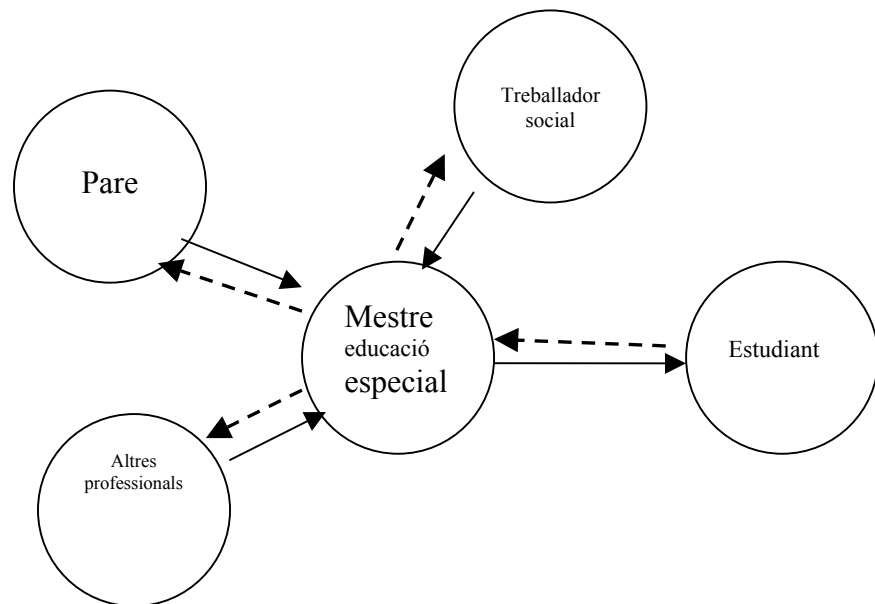
ESQUEMA 1

El sistema del treballador social en l'entorn social de l'escola

ESQUEMA 2

El sistema de l'educador especial en l'entorn social de l'escola

ESQUEMA 3

Contrastos culturals entre treballadors socials i educadors especials

Treballador social	Educador especial
<ol style="list-style-type: none"> 1. Enfocament en drets humans. 2. Enfocament en els punts forts d'una persona en el procés d'ajuda. 3. Creença en l'autodeterminació del client. 4. Treballa a nivell macro, meso i micro. 5. El treball se centra en el sistema. 6. Èmfasi en la formació professional en valors. 7. Treballa principalment amb individus; la formació posa l'èmfasi en el treball amb individus. 8. Veu els pares de l'estudiant com un element de l'ecosistema del nen; treballa amb el pare per tal de produir canvis en el sistema. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Enfocament en drets civils. 2. Enfocament en la identificació de punts febles que requereixen esmena. 3. El canvi s'orienta al professor. 4. Treballa principalment a nivell micro. 5. El treball se centra en l'estudiant. 6. Poc èmfasi en la formació professional en valors. 7. Treballa principalment amb grups. El treball del curs se centra en els individus; la formació accentua la planificació i la direcció del grup. 8. Veu els pares com un suport al programa instructiu.

4. ESTUDI DE CAS

L'entorn: una ciutat urbana mitjana de la part nord-est dels Estats Units. La ciutat té una població d'uns 200.000 habitants. Un terç de la població pertany a les minories afroamericana i llatina, cadascuna de les quals comprèn al voltant del 50% de la població minoritària.

Al districte hi ha uns 28.000 estudiants. Hi ha quatre escoles secundàries, sis escoles de nivell mitjà i trenta-una escoles primàries.

La Mary, l'estudiant, va a l'East High School amb uns 1.200 estudiants més.

4.1. Els personatges

- **La Mary**, l'estudiant, té setze anys. Aquest any fa el darrer curs a l'escola secundària. La Mary és autista (síndrome d'Asperger). Als vuit anys l'hi van diagnosticar. Tot i que inicialment van adreçar-la a una classe d'educació especial separada, a causa de la clara voluntat dels seus pares, ha continuat assistint a les classes d'educació habituals gràcies al suport que li proporciona un professor de recursos d'educació especial. Als vuit anys li van fer passar uns tests psicològics i va obtenir una puntuació de grau superior en els tests d'intel·ligència. La Mary no ha tingut mai amics íntims. Tot i no ser el cap de turc de la classe, sempre s'ha mantingut al marge en tots els grups en què ha participat (per exemple, a la coral, al club d'escacs). Li ha plantejat a la professora d'educació especial que vol entrar al Massachusetts Institute of Technology (MIT) i especialitzar-se en matemàtiques.
- **La Joan** és professora de recursos d'educació especial i gaudeix d'una experiència de cinc anys en educació. Posseeix un títol de màster en Educació Especial. La Mary és l'estudiant més intel·ligent amb qui ha treballat fins ara. Se sent veritablement orgullosa dels esforços per ajudar la Mary a negociar amb l'aspecte social de l'escola i sap que ha contribuït al fet que els professors de la Mary entenguin el seu estat i sàpiguen comprendre l'estrany comportament que tot sovint manifesta. Ara ajuda la Mary amb la sol·licitud d'admissió a la universitat.
- **L'Elisabeth** és treballadora social. Té un títol de màster en Treball Social i exerceix la seva professió a l'East High School des de fa vuit anys. Un cop al mes, com han fet durant tres anys, l'Elisabeth i la Mary mantenen una sessió d'orientació. L'Elisabeth aprecia molt la Mary i els seus pares, que la visiten un cop al mes. Ara treballa juntament amb la Joan per ajudar la Mary a preparar el salt des de l'escola secundària a la universitat.

4.2. El problema

Al novembre, la Mary comunica a totes dues professores, la Joan i l'Elisabeth, que està embarassada i que vol tenir la criatura. Els demana que l'ajudin per tal que els seus pares no ho sàpiguen.

La Joan està molt amoïnada perquè la Mary no podrà entrar a l'MIT si manté el seu projecte de tenir la criatura. Per això insisteix a la Mary que ho expliqui als seus pares, amb l'esperança que potser ells podran convèncer-la d'aturar l'embaràs. Es planteja explicar-ho ella mateixa als seus pares.

L'Elisabeth creu que en aquests moments tenir una criatura no és el millor per a la Mary. Tanmateix, està totalment convençuda que la decisió és seva. Respectarà la súplica de la Mary de no explicar-ho als seus pares.

4.3. Preguntes

1. Què ha de fer la Mary? Què és millor per a ella?
2. Els seus pares ho haurien de saber?
3. La professora d'educació especial està obligada per ètica a preservar la confidencialitat d'aquesta informació? I la treballadora social?
4. En quin sentit la cultura professional de cadascuna genera un dilema ètic?

BIBLIOGRAFIA

- Barber, R.L. (1995). *The social work dictionary*. Washington, DC: NASW Press.
- Brieband, D. (1990). "The Hull-House tradition and the contemporary social worker: Was Jane Addams really a social worker?" *Social Work* 35 (2), 134-138.
- Compton, B. i Galoway, B. (1999). *Social work processes* (6a ed.). Nova York: Brooks/Cole.
- Fielstein, L. i Phelps, P. *Introduction to teaching: Rewards and Realities* (cap. 13). Belmont, CA: Wadsworth /Thomas Learning.
- Goodlad (1990), tal com s'esmenta a Ysseldyke, J., Algozzine, R. i Thurlow, M. (2000). *Critical issues in special education* (3a ed., 379-380). Nova York: Houghton Mifflin.
- Levy, C.S. (1995). "The value base of social work". *Journal of Education for Social Work* 9 (1), 34-42.
- Lowenberg, F. i Dolgoff, R. (1992). *Ethical discussions for social work practice*. Itasca, IL: F.E. Peacock.
- Meyer, C. i Mattaini, M. (1995). *The foundations of social work practice*. Washington, DC: NASW Press.
- Netting, F., Kittner, P. i McMurtry, S. (1998). *Social work macropractice* (2a ed.). Nova York: Longman.
- Shulman, L. (1999). *The skills of helping individuals, families, groups, and communities*. Itasca, IL: F.E. Peacock.
- Ysseldyke, J., Algozzine, R. i Thurlow, M. (2000). *Critical Issues in Special Education* (3a ed., 379-380). Nova York: Houghton Mifflin.
- Zastrow, C. i Kirst-Fishman, K. (1997). *Understanding human behavior and the social environment* (pàg. 15). Chicago: Nelson-Hall.
- CEC Pàgina web – www.cec.sped.org

Annex 1

Valors i ètica en el treball social

Els programes de treball socioeducatiu han de proporcionar un coneixement específic pel que fa als valors en treball social i a les seves implicacions ètiques, i oferir als estudiants l'oportunitat de demostrar llur aplicació en la pràctica professional. Cal contribuir al fet que els estudiants desenvolupin una capacitat de percepció dels seus valors personals i que aclareixin valors i dilemes ètics en conflicte. D'entre els valors i els principis que s'han d'infondre en qualsevol programa d'estudis en treball social cal incloure-hi els següents:

1. Les relacions professionals dels treballadors socials es construeixen tenint en compte la vàlua i la dignitat individual, i es fomenten amb la participació, l'acceptació, la confidencialitat, l'honestedat i la responsabilitat a l'hora de tractar un conflicte.
2. El treballador social respectarà el dret de la persona de prendre decisions amb independència i de participar en el procés d'ajuda.
3. Els treballadors socials es comprometen a donar assistència als sistemes del client per tal d'obtenir els recursos necessaris.
4. Els treballadors socials lluiten per fer les institucions socials més humanes i sensibles davant les necessitats humanes.
5. Els treballadors socials mostren respecte i acceptació davant les singularitats de gent diferent.
6. Els treballadors socials són responsables de la seva pròpia conducta ètica, de la qualitat de la seva feina i d'intentar incrementar contínuament les seves habilitats i el seus coneixements professionals.

Annex 2

Codi ètic per a educadors de persones amb excepcionalitats

Declarem que els principis següents representen el codi ètic dels educadors de persones amb excepcionalitats. Els membres de la professió d'educació social són els responsables de propugnar i fomentar aquests principis. Els membres del Consell de Nens Especials acorden jutjar i ser jutjats d'acord amb l'esperit i les disposicions d'aquest codi.

1. Els professionals de l'educació especial es comprometen a desenvolupar el màxim potencial de qualitat de vida i d'educació en els individus amb excepcionalitats.
2. Els professionals de l'educació especial fomentaran i mantindran un alt nivell de competència i integritat en la pràctica de la seva professió.
3. Els professionals de l'educació especial s'implicaran en activitats professionals que beneficiïn les persones amb excepcionalitats, llurs famílies, altres companys, estudiants o qüestions de recerca.
4. Els professionals de l'educació especial aplicaran un criteri professional objectiu en la pràctica de la seva professió.
5. Els professionals de l'educació especial s'afanyaran per ampliar el seu coneixement i les seves habilitats quant a l'educació d'individus amb excepcionalitats.
6. Els professionals de l'educació especial treballaran en el marc de les normes i de les polítiques de la seva professió.
7. Els professionals de l'educació especial intentaran propugnar i millorar quan calgui les lleis, les normatives i les polítiques que regeixen l'exercici de l'educació especial i dels serveis que hi estan relacionats, a més a més de la pràctica de la seva professió.
8. Els professionals de l'educació especial no excusaran ni participaran en cap acte il·lícit o mancat d'ètica, i tampoc no infringiran les normes professionals adoptades per l'Assemblea Delegada del CEC.

Annex 3

Pantalla de principis ètics

1. *Protecció de la vida.* La protecció de la vida d'un client o dels altres té prioritat davant de qualsevol altra obligació professional. Per exemple, el cas d'una adolescent severament diabètica que rebutja les injeccions d'insulina que li permeten de viure i que s'oposa a les restriccions d'un règim perquè interfereixen en la seva qualitat de vida. Mitjançant la pantalla de principis ètics, es justifica que el treballador posi en compromís la intimitat de la noia, ja que protegir-li la vida té una importància essencial. En aquestes situacions, cal comunicar al client què es duu a terme i per què.
2. *Igualtat i desigualtat.* "La gent igual té el dret de ser tractada de manera igualitària i les persones que no són iguals tenen dret de rebre un tracte diferent si la desigualtat és rellevant en l'assumpte en qüestió". En el cas d'un nen maltractat, per exemple, el nen no es troba en la mateixa posició que l'autor dels maltractaments. L'obligació del treballador de protegir el nen té prioritat davant els drets d'intimitat i de confidencialitat del nen i dels adults autors de maltractaments.
3. *Autonomia i llibertat.* "La professió manté el compromís inamovible de donar suport a l'autonomia i la llibertat del client i fomentar-les. Per tal de ser autònomes, les persones han de poder actuar d'acord amb les seves pròpies decisions. La resta (en especial el treballador social) han fer respectar el dret que té de fer-ho i donar-li suport. Això no obstant, aquest principi és desestimat en cas que una persona es proposi causar-se algun dany a ella mateixa o causar-lo a altres persones.
4. *El mínim perjudici.* Cal que el treballador esculli l'opció que "resulti menys perjudicial, amb un dany menys persistent o més fàcilment reversible". Per exemple, abans de suggerir al client que interrompi el pagament del lloguer en protesta per les deplorables condicions del seu habitatge, el treballador social ha de proposar-li alternatives menys arriscades.
5. *Qualitat de vida.* El treballador social no ignorarà la deficient qualitat de vida del client, sinó que client i professional hauran de col·laborar per tal de millorar-la de manera raonable.
6. *Intimitat i confidencialitat.* Els treballadors socials hauran de prendre decisions ètiques que reforcin qualsevol dret de la persona de tenir intimitat. Guardar informació confidencial íntegrament es deriva directament d'aquesta obligació.
7. *Veracitat i completa divulgació.* Exigeix als treballadors socials de dir la veritat i revelar completament qualsevol tipus d'informació significativa a aquells a qui serveixen.

Aquest projecte s'ha dut a terme amb el recolzament de la Comunitat Europea.

El contingut d'aquest projecte no reflecteix necessàriament les opinions de la Comunitat Europea, ni implica cap responsabilitat per part seva.